

Influence of the input and output variables of agricultural enterprises on the pure technical efficiency is analyzed. The target values of input variables for inefficient enterprises have been evaluated.

Keywords: DEA method, pure technical efficiency, optimal resource indicators, agricultural enterprises, crop production.

Дата надходження до редакції: 10.02.2016 р.
Рецензент: д.е.н., професор Л.І. Михайлова

УДК 65.012.34:630

СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК АГРАРНИХ КЛАСТЕРІВ: ДОСВІД КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС

О. В. Черниш, к.е.н., доцент

О. С. Бакуліна, к.е.н., асистент

Житомирський національний агроекологічний університет

Розглянуто практичний розвиток перебудови організації виробництва та створення нової інноваційної виробничої моделі на кластерних засадах у країнах ЄС. Наведено основні передумови розвитку кластерних об'єднань в європейських країнах. Крім того, розглянуто досвід формування кластерних структур Великобританії, Данії, Німеччини, Норвегії, Фінляндії, Франції. Розглянуто основні програми ЄС, які спрямовано на забезпечення ефективності функціонування та підтримки кластерів. Визначено, що в країнах ЄС особливу роль відіграє держава, яка надає можливості та прикладає всі зусилля для підтримки існуючих кластерів та створенні нових мереж підприємств, які до цього не контактували між собою. Наведено основні програми державної підтримки функціонування кластерних об'єднань в країнах-членах ЄС. Доведено, що досить вигідним є членство в Торгово-промислових палатах, які сприяють створенню сприятливого бізнес середовища для кластерних структур.

Ключові поняття: агропромисловий кластер; кластерний підхід; кластерні структури; інновації; європейська інтеграція.

Постановка проблеми. Створення та розвиток аграрних кластерів є надавати нові можливості, з огляду на необхідність реформування аграрного сектору, підвищення його конкурентоспроможності та якості на європейському світовому рівні. Розвиток кластерної моделі сприятиме не лише підвищенню рівня економічного розвитку підприємств кластера, але й прискорення обміну інформацією, появі новацій, виникненню нових виробництв і споживачів, зменшення відтоку сільських жителів, зростання культурного й освітнього рівня населення, сприятиме розвитку суміжних галузей економіки, підвищення зайнятості трудових ресурсів та збереження природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних, методологічних, практичних аспектів розвитку та функціонування кластерних об'єднань та обґрунтуванню напрямів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки присвячено праці вітчизняних вчених В. Андрійчука, О. Бакуліна [1], В. Бакума, П. Гайдуцького [3], Ю. Коваленка, М. Маліка, П. Саблука [6, 7], В. Савченко [8], О. Ульянченка, В. Юрчишина та багатьох інших вітчизняних науковців.

Формування цілей статті є дослідження розвитку європейської моделі кластеризації аграрного сектору економіки країн-членів ЄС.

Викладення основного матеріалу дослідження. Імплементация європейської моделі кластеризації у сільськогосподарське виробництво,

що вирізняється акцентом на посиленні задоволеності працюючого персоналу завдяки інтеграції мотиваційних переваг учасників кластерного об'єднання (виробничі, фінансові, маркетингові, інноваційні, кадрові, соціально-психологічні, екологічні тощо) та формуванні якісно нових можливостей для реалізації корпоративних та особистісних потреб працівників.

Зокрема, посилення уваги, щодо важливості кластерів з боку Європейського Союзу свідчить той факт, що у 1997 р. в Декларації з підтримки економічного співробітництва в Європі у якості одного із найбільших актуальних напрямів європейської інтеграції визначено формування нових виробничих систем на основі кластерів; у 2000 р. була закріплено Концепцію кластерного розвитку Європейських країн (Лісабон); в липні 2006 р. схвалено Маніфест кластеризації в країнах ЄС; у грудні 2006 р. Європейська рада з конкурентоспроможності назвала кластери серед дев'яти ключових напрямів діяльності, які спрямовані на посилення в Європі ролі інновацій.

У 2007 р. для підтримки розвитку сільського господарства та сільських територій ЄС була запропонована програма ENPAD, яка передбачає допомогу у розробці довгострокових стратегій розвитку сільського господарства спільно з усіма партнерами та зацікавленими особами. На той момент в Україні була відсутня програма розвитку аграрного сектору, яка б відповідала процесу європейської інтеграції, держава не скористалася можливістю використати кошти ЄС.

Задля забезпечення реалізації програми міжнародної кооперації та кластеризації в країнах ЄС у 2006 р. був зареєстрований Європейський Кластерний Альянс (Стокгольм). Втіленню нових підходів щодо розвитку аграрного сектору сприяв прийнятий у лютому 2007 р. Маніфест кластеризації ЄС (Брюссель), який передбачав допомогу Торгово-промислових Палат у підтримці створення кластерів та їх успішній роботі. Зауважимо, що ЄС розглядає кластерний підхід як головний інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів, галузей, підвищення інноваційного потенціалу у майбутньому.

Крім того, у січні 2008 р. було підписано «Європейський кластерний Меморандум» (Стокгольм), згідно якого: «Інновації є тим чинником, який формуватиме Європейське бачення майбутнього зростання і процвітання. Кластери можуть бути могутніми каталізаторами цього процесу і повинні функціонувати як пов'язані один з одним територіальні центри». В 2009 р. на саміті ЄС «Східне співробітництво» (Прага) було підтримано процес кластеризації країн з перехідною економікою.

У світовій науковій літературі немає однозначного підходу до визначення терміну «агропромисловий кластер», однак усі існуючі точки зору сходяться на тому, що агропромисловий кластер – це інноваційно спрямована, територіально інтегрована структура з елементами мереженої організації, організована на основі сільськогосподарського виробництва, яка включає різні сфери АПК, що входять у технологічний ланцюг створення доданої вартості [2].

Водночас, як зазначав відомий економіст ХХ ст. Дж. М. Кейнс, кластер провокує «ефект мультиплікатора» – спроможність грошей, вкладених у бізнес, збільшити як виробниче, так і власне споживання, і, як наслідок, продукувати нові гроші за рахунок забезпечення синергетичного ефекту під час спільної діяльності серед учасників кластеру [4].

Важливо зауважити, що створення та функціонування кластерів передбачає обов'язкову реалізацію програм кластеризації економіки в країнах ЄС. Ці програми реалізуються згідно з рішенням Лісабонської стратегії, яка спрямована на створення до 2010 р. самої конкурентоспроможної економіки у світі [9]. Також згідно Європейського кластерного Меморандуму кластерна політика повинна базуватися на активному співробітництві влади, підприємств, організацій, наукових організацій та інших відповідних структур на регіональному рівні задля підвищення конкурентоспроможності європейських організацій та регіонів.

Зокрема, перший успішний досвід кластерного розвитку було реалізовано в АПК Данії (1989 р.). Підтримка кластерів здійснюється на національному та регіональному рівнях. В 2001 р. було

проведено ідентифікацію кластерів та розроблено для кожного з них відповідні заходи підтримки. Програма конкурентоспроможності передбачала підтримку владою підприємств, що входять у кластер. Слід зазначити, що Данія є світовим лідером з кластеризації економіки і налічує 29 кластерів, серед яких вагому роль в розвитку країни відіграє молочний кластер, що об'єднує всі етапи від молокопереробки до постачальників технологій та устаткування.

В Німеччині з 1995 р. діє програма біотехнологічних кластерів (Bio Regio), та виноробних кластерів (Баден Вюртемберг). З 2003 р. державою упроваджено ряд програм підтримки кластерних ініціатив з розвитку високих технологій. В країні створюється тісні взаємозв'язки між бізнесом і освітньою сферою, в основному це стосується інновацій у таких сферах як транспорт, екологія, інформаційні технології, біотехнології.

У Франції в 1991 р. прийнято Програму розвитку територій, створено організацію з управління розвитком територій та фонд фінансування. У 1999 р. прийнято закон «Про інновації», який передбачав комплекс заходів прямого і опосередкованого характеру щодо формування інноваційного бізнесу. У 2005 р. реалізовано національну кластерну політику, метою якої є забезпечення підвищення конкурентоспроможності економіки в найближчі 15-20 років.

На даний момент розроблено і затверджено безліч проектів розвитку регіонів, які об'єднані системою виробничих кластерів. Періодично проводяться конкурси проектів із створення нових високотехнологічних кластерів та стимулювання патентування винаходів вітчизняних підприємств. Заслуговує на увагу винно-коньячний агропромисловий кластер, який об'єднує підприємства, наукові товариства та владу на регіональному рівні.

Економіка Фінляндії повністю кластеризована, у ній виділено 9 кластерів. Так, лісовий кластер у Фінляндії становить основу експортної продукції і формує значну частину ВВП економіки країни. До переваг лісового кластеру слід віднести створення екологічної продукції, використання передових технологій, придбання компаній за кордоном, високий рівень продуктивності праці.

В Норвегії з 1998 р. діє державна програма «Регіональна Інноваційна система» (REGINN), метою якої є співпраця між підприємствами спостережними і дослідницькими організаціями. За результатами конкурсу в межах програми здійснюється відбір та фінансування найкращих регіональних проектів. Для порівняння, стимулювання співробітництва між підприємствами в кластері «морське господарство» здійснює влада.

У Великобританії на розвиток і підтримку інновацій і технологій Міністерством торгівлі і промисловості виділяється 20 % з бюджету країни. Найбільше було виділено в біотехнологічні

кластери. Крім того, метою кластерних програм в країні є створення мереж постачальників, розробка стратегій розвитку кластерів, розширене використання інформаційних технологій. Слід зазначити, що в країнах ЄС особливу роль відіграє держава, яка надає можливості та прикладає всі зусилля для підтримки існуючих кластерів та створенні нових мереж підприємств, які до цього не контактували між собою. Крім державної підтримки вагомий вплив на діяльність кластерів здійснює наявність наукового потенціалу і активних дослідних інститутів. Досить вигідним є також членство в Торгово-промислових палатах, які є представниками інтересів підприємців та сприяють створенню сприятливого бізнес середовища для кластерних структур.

Основними програмами державної підтримки, які використовуються в країнах ЄС є:

- пряма фінансова підтримка кластерних структур (у Франції на створення і підтримку нової продукції й технологій державою покривається 50 % їх витрат);
- надання позик у тому числі без виплати відсотків (Швеція);
- безоплатні позики (в Німеччині до 50 % витрат);
- надання знань або інших складових структур (всі країни ЄС);

- організація публічних заходів (всі країни ЄС);
- організація мереж з університетами, організаціями (всі країни ЄС);
- зниження державного мита для індивідуальних досліджень (Австрія, Німеччина) [5, с. 39–42].

На даний момент кластеризацією охоплено 50 % економік європейських країн. В ЄС нараховується близько 2 тис. кластерів, в яких зайнято 38 % їх робочої сили [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, одним із перспективних напрямів вирішення існуючих проблем, зокрема: підвищення рівня економічного розвитку сільськогосподарських підприємств та суміжних галузей економіки, підвищення зайнятості трудових ресурсів у сільській місцевості та збереження природних ресурсів є добровільне об'єднання зусиль та ресурсів сільськогосподарських товаровиробників на кластерній основі. Саме кластерна організація розвитку аграрного виробництва, враховуючи досвід країн-членів ЄС є запорукою ефективного господарювання і спрямована на розвиток сільських територій в напрямі сталості, забезпечення вищих стандартів життя сільського населення та досягнення конкурентоспроможності виробництва.

Список використаної літератури:

1. Бакуліна О.С. Мотивація персоналу сільськогосподарських підприємств в умовах реалізації євроінтеграційних пріоритетів : дис. на здобуття канд. екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.С. Бакуліна; Житомирський національний агроекологічний ун-т. – 2015. – 243 с.
2. Богданова Е. А. Стратегия формирования агропромышленного кластера региона / Е. А. Богданова / Экономика региона. – 2007. – № 18. – С. 16-19.
3. Гайдучський П. І. Незалежна економіка України / П.І. Гайдучський.– К. : Інформаційні системи, 2014. – 528 с.
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М. : Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.
5. Ленчук Е. Б. Кластерный подход в стратегии инновационного развития зарубежных стран / Е. Б. Ленчук, Г. А. Власкин // Проблемы прогнозирования. – 2010. – №5. – С. 38-51.
6. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – №11. – С. 4-12.
7. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 3–12.
8. Савченко В. Формування кластерів у регіонах на сучасному етапі / В. Савченко // Сіверянський літопис. – 2008. – № 4. – С. 170-175.
9. Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europe.eu/summits/lis1_en.htm#1.
10. Sallet Jonatan, Paisley Ed Innovation Clusters Create Competitive Communities / J. Sallet, E. Paisley // Huff Post Social News. – 21 September, 2011.

Черныш А. В., Бакулина А. С. Создание и развитие аграрных кластеров: опыт стран-членов ЕС

Рассмотрено практическое развитие перестройки организации производства и создания новой инновационной производственной модели на кластерной основе в странах ЕС. Кроме того, рассмотрен опыт Великобритании, Дании, Германии, Норвегии, Финляндии, Франции. Определено, что в странах ЕС особую роль играет государство, которое предоставляет возможности и при-

кладывает все усилия для поддержки существующих кластеров и создании новых сетей предприятий, которые до этого не контактировали между собой. Доказано, что достаточно выгодным является членство в Торгово-промышленных палатах, которые содействуют созданию благоприятной бизнес среды для кластерных структур.

Ключевые слова: агропромышленный кластер; кластерный подход; кластерные структуры; инновации; европейская интеграция.

Chernysh O.V., Bakulin A.S. The creation and development of agricultural clusters: the experience of the countries-EU members

Considered in the development of restructuring the organization of production and the creation of new innovative production model on cluster basis in the EU. Also, consider the experience of the UK, Denmark, Germany, Norway, Finland, and France. Determined that in the EU a special role plays the state, which provides opportunities and makes every effort to support existing clusters and creating new networks of enterprises who have not chatted. Proven quite beneficial is membership in chambers of Commerce and industry that contribute to the creation of a favorable business environment for cluster structures.

It is established that on the background of successful practical implementation in the member countries of the EU restructuring of the organization of production and the creation of agricultural clusters in Ukraine, the participation in cluster formations will allow their participants to receive motivational preferences, which are aimed at ensuring effective implementation of resource and labour potential of forming a qualitatively new possibilities for the realization of corporate and personal needs of staff, the highest standards of quality of life, competitiveness сільськогосподарського виробництва.

Keywords: agro-industrial cluster; cluster approach; cluster structures; innovation; European integration.

Дата надходження до редакції: 23.02.2016 р.

Рецензент: д.е.н., професор Т.О.Зінчук

**CONCEPT OF THE DEVELOPMENT OF AGRARIAN AND INDUSTRIAL PRODUCTION
ON THE BASIS OF CROSS-SECTOR INTEGRATION**

L. M. Naumova, Doctor of Economics, professor, Kherson National Technical University, professor of Foreign Economic Activity

O. B. Naumov, Doctor of Economics, professor, Kherson National Technical University, professor of Foreign Economic Activity

V. V. Lebedeva, k.e.n, assistant professor of, Odessa National Polytechnic University

The problems and prospects of development of the agroindustrial sphere of Ukraine in the context of cross-sector integration and the creation of a vertically integrated structures, which will combine the business process chain "agriculture - primary processing - industry - marketing".

Keywords: agroindustrial sphere, raw materials base, integration, government support.

I. Introduction. Beginning of the XXI century was accompanied by the internationalization of economic life. International integration deepens, becomes a high level, covering almost all aspects of life of the people. The cooperation of various countries in the economic sphere takes place in a wide variety of forms – the pooling of resources in order to obtain effective results management, international technology transfer, the creation of world science and technology and information infrastructure, etc. At the present scale of integration, the problem of enhancing the development of the textile industry from the perspective of the world commodity markets, the global competitiveness of the national economy, is expected.

To the study of the problems of the textile industry in Ukraine and the world have dedicated their work known domestic and foreign scholars Aydipov Kh.T., Barmina A.V., A.V. Karzova, Ivashchenko M., Kashcheyev O.V., Krasnodemska Z., Omelchen-

ko V.D., Samoylyk K.D., A. Sokol and others [1-10]. The works of these scholars give thorough consideration of the problems of the textile industry and possible approaches to overcome them and stimulate progress. Despite this, there is still no single strategic vision of the future of the domestic production of textiles and textile raw materials.

II. Statement of the problem. The purpose of this paper is to investigate ways to stimulate the development of the textile industry through the integration of Ukraine with the enterprises of raw materials.

III. Results. The textile industry produces a wide range of products, but the main products are the fabrics that form the raw material for the manufacture of clothing. The possibility of providing the population with clothing is one of the components that form the quality of the people's life, of the country's independence. Great value of the textile products lies in the fact that they are used today not only to meet domestic needs, but also in all sectors of the